

ÖNEMLİ BİR NİFAK ALAMETİ; YALAN SÖYLEMEK

1. Konunun Planı

- a. Nifak ve yalan kavramları
- b. Nifakın alametleri
- c. Yalan söylemenin sebep ve neticeleri
- d. Yalan söylemekle ilgili ayet ve hadisler

2. Konunun Açılımı ve İşlenişi

Giriş kısmında sözünde durmama, emanete hıyanet ve yalan söylemenin nifakın başlıca alametleri olduğundan bahsedilir. Zira bu üç durum münafık bir kimsede bulunan başlıca alametlerdir. Ardından asıl mevzumuz olan yalan söylemekle ilgili, kişiyi yalana iten sebepler ve bu sebeplerin nasıl bertaraf edileceği anlatılır. Yalan söylemenin neticeleri, kişiye ve çevresine zararları ayet, hadisler ışığında örneklerle değerlendirilir.

3. Konunun Özet Sunumu

Sözlükte nifak “tarla faresi yuvasına girmek; (bir kimse) olduğundan başka türlü görünmek” anlamına gelmektedir. Nifak mastarından türemiş bir sıfat olan münafık kelimesi “inanmadığı halde kendisini mümin gösteren” kimse demektir. Kelimenin, “tarla faresinin bir tehlike anında kaçmasını sağlamak üzere yuvası için hazırladığı birden fazla çıkış noktasının birinden girip diğerinden çıkması” biçimindeki kök manasından hareketle münafık, “dinin bir kapısından girip diğerinden kaçan çifte şahsiyetli kimse” olarak da tanımlanmıştır.

Nifak kavramı Kur’ân-ı Kerîm’de kök halinde üç, çekimli fiil olarak iki ve münafık kelimesi de çoğul şeklinde yirmi beş ayette otuz iki defa geçmekte olup beş ayette münafık erkeklerle birlikte münafık kadınlar da zikredilmiştir.

Ayrıca Kur’an-ı Kerim diğer birçok ayette müminler ve kafirlerden başka üç temel inanç grubundan biri olarak münafıklardan da bahsederken onların ahiretteki durumunu şu ayetle bildirmiştir: “Şüphe yok ki münafıklar cehennemden en alt katındadırlar; artık onlara asla bir yardımcı bulamazsın.” (Nisa, 145)

Yalan kelimesinin Arapça karşılığı olan **kezib (kizb)** eski sözlüklerde “doğruluğun (sıdk) karşıtı, bir konuda gerçeğe aykırı haber veya bilgi vermek, söz vâkıya uygun olmamak” diye tanımlanır. Haberin doğruluğu vakıya uygunluğu, yalan olması aykırılığı ile bilinir.

Kezib kelimesi ayet ve hadislerle diğer İslami kaynaklarda “gerçeğe aykırı konuşmak” anlamında mastar, “gerçeğe uygun olmayan söz, haber” anlamında isim olarak kullanılır.

“Kezib” kelimesinin geçtiği Yusuf Suresi 18. ayette şöyle buyurulmaktadır: “Gömleğinin üstünde uydurma bir kan izi de gösterdiler...” Yusuf’u kuyuya atan kardeşlerinin babalarını onu kurdun parçaladığına inandırmak için gömleğine sürdükleri kan için kezib (uydurma, sahte) kelimesine yer verilmiştir.

Kur’ân-ı Kerîm’de kezib ve türevleri 280 yerde geçmektedir ve bunların çoğu “bir şeyi yalana nisbet etmek” anlamında **tekzîb** mastarından türeyen fiil ve isimlerdir. Esasen kişiyle ilgili olan tekzîb “kişinin yalancı olduğunu ileri sürme, onu yalancılıkla suçlama”, olay ve haberle ilgili olan ise “onu yalan sayma” manasına gelir ve bu yönüyle inkarla örtüşür.

Nahl Suresi’nin 116. ayetinde “Ağzınıza geldiği gibi yalan yanlış konuşarak, “Bu helaldir, bu haramdır” demeyin; çünkü Allah hakkında asılsız şey söylemiş olursunuz; Allah hakkında asılsız şey söyleyenler de kesinlikle iflah olmazlar.” insanların sorumsuzca yalan konuşarak yiyecekler hakkında, “Şu helaldir, bu haramdır” demeleri “Allah hakkında yalan uydurmak, Allah adına doğru olmayan hükümler üretmek” şeklinde değerlendirilmiştir.

Bir ayette, Medine yahudilerinin Araplar’a ait yanlarındaki emanetleri geri vermemenin kendileri için sorumluluk doğurmayacağını ileri sürmeleri (Âl-i İmrân, 75), başka bir ayette yine yahudilerin kutsal kitaplarına ilave ettikleri sözlerin Allah katından geldiğini söylemeleri de (Âl-i İmrân 78) “Allah hakkında yalan söylemek, O’na asılsız şeyler isnat etmek” diye nitelendirilmiştir.

Müslüman olduklarını ileri süren münafıklar Allah’a ve Rasulü’ne yalan söyledikleri Tevbe Suresi 90. ayetten anlaşılmaktadır: “Bedevilerden mazeret ileri sürenler kendilerine izin verilmesi için geldiler. Allah ve Rasulü’ne inanmayanlar da (münafıklar) oturup kaldılar. Onlardan inkarcı olanlara elem veren bir azap gelecektir.”

Hz. Peygamber (a.s.) yalan söylemekle ilgili ashabını sık sık uyarmıştır. “Yalandan sakının, çünkü yalanla günah yan yanadır ve ikisi de insanı cehenneme götürür.” (Müslim, “Birr”, 103-105)

Hemen bütün hadis kaynaklarıyla ahlak ve tasavvuf kitaplarında zikredilen bir hadis de şöyledir. “Sizi yalan söylemekten menederim; çünkü yalan söylemek günaha, günah da cehenneme götürür. Kişi yalan söyleye söyleye nihayet Allah katında kezzab diye yazılır” (Buhari, Edeb, 69)

Bir istisna olarak Hz. Peygamber şu üç maksat dışında yalan söylemenin helal kabul edilmediğini bildirmiştir: Aralarında geçimsizlik bulunan karı kocayı barıştırmak, savaş sırasında düşmanı şaşırtmak, insanlar arasındaki husumeti önlemek (Müslim, “Birr”, 101).

İslam alimleri, dilin ve konuşma yeteneğinin insanı diğer canlılardan ayıran en büyük özellik olduğunu belirterek Allah’ın verdiği bu nimeti yerinde kullanmayanların insanlık değerini de kaybedeceğine dikkat çekerler. Ebu Hatim el-Büsti, Allah’ın, insanın organlarından sadece dile kendi birliğini ikrar etme yeteneği verdiğini, böylece onu bütün organlardan daha değerli kıldığını ifade ederek akıllı kimsenin dilini yalana alıştırmaması gerektiğini söyler.

Ayrıca yalancının insan onuruna aykırılığını Muhammed b. Kâ'b el-Kurazî'nin şu sözleriyle özetler: "Bir yalancı ancak alçak ruhlu olduğu için yalan söyler" (İbn Hibbân, s. 51).

Râgıb el-İsfahânî de insanın yalancılığı karakter haline getirmesinin insanlıktan çıkması demek olduğunu belirtir. Çünkü insanın temel özelliği konuşmadır. Fakat yalancılıkla tanınan kişinin sözüne güvenilmez, sözüne güvenilmeyenin konuşması faydasızdır; böylece o kimse hayvan durumuna, hatta daha aşağı bir dereceye düşer. Çünkü hayvan konuşamadığı için bu bakımdan kimseye zarar vermez; yalancı ise zararlı bir varlıktır (*ez-Zerî'a*, s. 271).

İbn Hazm'a göre yalan her türlü kötülüğün aslıdır ve Allah'ı inkâr etme de onun bir türüdür. Yalan korkaklık ve bilgisizlikten doğar. Korkaklık ruhu alçaltır; korktuğu için yalan söyleyen kişi artık değer verilen ruhsal yücelikten uzak kalmıştır (*el-Ahlâk*, s. 60). Mâverdî de yol açtığı kötü sonuçlar yüzünden yalanı bütün kötülüklerin toplamı, bütün çirkinliklerin temeli, düşmanlığa kadar varan bir dizi kötülüğün başı diye niteler (*Edebü'd-dünyâ ve 'd-dîn*, s. 253).

İslâm ahlâk felsefesinin erken dönem kaynakları arasında yer alan *et-Tıbbü'r-rûhânî* adlı eserinde yalan söylemenin arkasındaki psikolojik sebepleri ve doğuracağı sakıncaları inceleyen Ebû Bekir er-Râzî'ye göre yalancının asıl sebebi kibir duygusu ve yönetme tutkusudur.

Bilgi sahibi olan bir kişiye bu bilgi ondan yoksun olana göre bir üstünlük sağladığı için o kişi kendini yalanla bilgili gibi göstermek ister. Bu ise nefsanî arzuların insanı yanıltmasının bir sonucudur. Yalan söylemeye devam eden kişiler sonunda pişmanlık doğuracak yanlışlıklar yaparlar; insanların gözünden düşer, aşağılanır, hakarete uğrarlar.

Yalan haber verenin niyetine göre farklı yalan türlerini inceleyen Râzî, karşısındakini bir zarardan koruma veya ona meşru bir fayda sağlama amacıyla söylenen yalanı kötü saymamış, bunun yanında işin aslı ortaya çıktığında söyleyen için mahcubiyet ve kınama doğuran yalanları çirkin bulmuş, insanın yalancı diye nitelendirilmesini gerektirecek en kötü yalancının hiçbir sebebe dayanmayan, çirkin ve alçaltıcı amaçlarla söylenen yalan olduğunu belirtmiştir (*Resâ'il felsefiyye*, s. 56-59).

Mâverdî de yalancılığın sebeplerini menfaat elde etme, zararı önleme, söze tatlılık, zarafet katma ve düşmana zarar verme düşüncesi şeklinde sıralar; bu arada yalan söylemeye ruhsat verilen durumlardan da söz eder. Yine Mâverdî'ye göre yalancıların bazı özellikleri vardır. Yalancı doğru sözlerle kendisinin yalanları arasında fark görmez, söylediklerinin şüpheyle karşılandığını görünce hemen sözünden döner. Nihayet insan tabiatı yalandan hoşlanmadığı için yalancının ruh hali dışına yansır (*Edebü'd-dünyâ ve 'd-dîn*, s. 255-257).

Gazzâlî, selefın yalan anlamı da içeren kapalı ifadelerden kaçınmayı tavsiye ettiğini belirttikten sonra açık olsun olmasın her türlü yalan sözden sakınmak gerektiğini, zaruret halinde de açıkça yalan söylemek yerine dolaylı ifadelerle başvurmanın daha az sakıncalı kabul edildiğini ifade etmekte, bu tür dolaylı anlatımlar için örnekler sıralamaktadır. Birini mutlu etmek gibi sebeplerle kinayeli ifadeler kullanılabilir. Nitekim Hz. Peygamber yaşlı bir

kadına, “Yaşlılar cennete girmeyecek” dediğinde bununla cennette herkesin genç olacağını kastetmiştir (*İhyâ*, III, 139-140).

İslâm’ın büyük günah kabul edip yasakladığı yalanın fıkıhta ayrıca hukukî sonuçları da ele alınır. Yalan yere yemin ederek bir kimsenin hakkının zayi olmasına yol açan kişi âhirette Allah’ın gazabıyla karşılaşacağı gibi (Buhârî, “Eymân”, 17; Müslim, “Îmân”, 218-224) dünyada da verdiği bu zararı tazminle sorumludur. Büyük günahlardan sayılan yalancı şahitlik neticesinde (Buhârî, “Diyât”, 2; İbn Mâce, “Ahkâm”, 32) ilgili kişilerin uğradığı zarar yalancı şahide tazmin ettirilir, ayrıca o kimse mahkemece tâzirle cezalandırılır.

4. Konu İşlenirken Başvurulabilecek Bazı Ayetler

وَمَنْ أَظْلَمُ مِمَّنِ افْتَرَى عَلَى اللَّهِ كَذِبًا أَوْ كَذَّبَ بِالْحَقِّ لَمَّا جَاءَهُ أَلَيْسَ فِي جَهَنَّمَ مَثْوًى لِّلْكَافِرِينَ

“Allah hakkında yalan yanlış şeyler uyduran yahut kendisine hakikat geldiğinde onu yalan sayandan daha zalimi kimdir! Cehennemde inkârcılar için kalacak yer mi yok!”Ankebut, 68:

فِي قُلُوبِهِمْ مَرَضٌ فَزَادَهُمُ اللَّهُ مَرَضًا وَلَهُمْ عَذَابٌ أَلِيمٌ بِمَا كَانُوا يَكْذِبُونَ

Onların kalplerinde bir hastalık vardır. Allah da onların hastalığını çoğaltmıştır. Söylemekte oldukları yalanlar sebebiyle de onlar için elîm bir azap vardır.

Bakara, 10:

يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا لِمَ تَقُولُونَ مَا لَا تَفْعَلُونَ

"Ey iman edenler, yapmayacağımız şeyi neden söylersiniz?" Saff, 2

وَمَنْ يَكْسِبْ خَطِيئَةً أَوْ إِثْمًا ثُمَّ يَرْمِ بِهِ بَرِيئًا فَقَدِ احْتَمَلَ بُهْتَانًا وَإِثْمًا مُّبِينًا

“Kim de bir hata veya günah işler, sonra onu bir suçsuzun üzerine atarsa şüphesiz ağır bir iftira suçunu ve apaçık bir günahı yüklenmiş olur.” Nisa, 112

5. Konu İşlenirken Başvurulabilecek Bazı Hadisler:

*Ebu Hüreyre r.a. den rivayete göre **Peygamberimiz s.a.v. şöyle buyurmuştur:** “Münafığın belirtisi üçtür: Konuştuğu zaman yalan söyler, söz verdiği zaman sözünde durmaz, kendisine bir şey emanet edildiği zaman hıyanet eder.” (Buhari, İman, 2/24, (I,14))

*Abdurrahman b. Ebû Bekre'nin naklettiğine göre, babası (Ebû Bekre) (ra) şöyle anlatmaktadır:

“Resûlullah (sav) üç kere, *Size büyük günahların en büyüğünü söyleyeyim mi?* buyurdu.

'Evet söyle yâ Resûlallah!' dedik.

Bunun üzerine Resûlullah, *Allah'a ortak koşmak ve anne-babaya saygısızlık/kötülük etmektir.* buyurdu.

Sonra arkasına yaslanmış hâldeyken doğruldu ve şöyle dedi: ***Dikkat edin (bir de) yalan söylemek ve yalancı şahitlik yapmaktır. Dikkat edin (bir de) yalan söylemek ve yalancı şahitlik yapmaktır.*** Bu cümleyi o kadar çok tekrarladı ki 'Susmayacak.' dedim." (Buhârî, Edeb, 6)

*İmam Malik'e ulaştığına göre, Abdullah b. Mes'ud (r.a.) şöyle demiştir: "Kul yalan söylemeye ve yalan söyleme niyetini taşımaya devam edince bir an gelir ki, kalbinde önce siyah bir nokta belirir. Sonra bu nokta büyür ve kalbinin tamamı simsiyah olur. Sonunda Allah nezdinde "yalancılar" arasına kaydedilir. (Muvatta, Kelam, 18, (2, 990))

*Abdullah b. Mes'ud (r.a.) anlatıyor: "**Rasulullah (s.a.v.) buyurdular ki:** "Sıdk insanı birr'e (Allah'ı razı, edecek iyiliğe) götürür, birr de cennete götürür. Kişi, doğru söyler ve doğruyu arar da sonunda Allah'ın indinde siddîk (doğru sözlü) diye kaydedilir. Yalan da kişiyi haddi aşmaya götürür. Haddi aşmak da ateşe götürür. Kişi yalan söyler ve yalanı araştırır da sonunda Allah'ın indinde yalancı diye kaydedilir." (Buhârî, Edeb,78/ 69, (VII, 95)

*Amr İbni'l-As (r.a.) anlatıyor: "Resulullah (s.a.v.) buyurdular ki: "**Dört haslet vardır; kimde bu hasletler bulunursa o kimse halis münafıktır.** Kimde de bunlardan biri bulunursa, onu bırakıncaya kadar kendinde nifaktan bir haslet var demektir: Emanet edilince hıyanet eder, konuşunca yalan söyler, söz verince sözünde durmaz, husumet edince haddi aşar." (Buhârî, İman, 2/ 24, (I,14))

*Abdullah b. Âmir (r.a.) diyor ki; Peygamberimizin evimizde bulunduğu bir günde, annem, "yavrum gel, sana bir şey vereceğim" diye beni çağırıyor.

Peygamberimiz anneme: "**Çocuğa ne vermek istedin**" diye sordu.

Annem: Hurma vermek istedim, dedi. Bunun üzerine

Peygamberimiz: "Eğer bir şey vermeseydin sana bir yalan günah yazılırdı" buyurdu.

(Ebu Davud, Edeb, 45/80, (V,265))

7. Yararlanılabilecek Bazı Kaynaklar

- * TDV İslam Ansiklopedisi
- * Hadislerle İslam
- * Gazzali, İhyau Ulumiddin.
- * Razi, Tefsir-i Kebir

Hazırlayan: Hüseyin TETİK

Erzurum İl Müftülüğü Vaizi